

**Szociológia
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Takács-Murinkó Livia

Első elköltözés a szülői házból Magyarországon
A szülői ház elhagyásának időzítése, párkapcsolati
környezete és családi háttér szerinti különbségei

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Prof. Utasi Ágnes DSc

Budapest, 2013

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Takács-Murinkó Livia

Első elköltözés a szülői házból Magyarországon
A szülői ház elhagyásának időzítése, párkapcsolati
környezete és családi háttér szerinti különbségei

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Prof. Utasi Ágnes, DSc

© Takács-Murinkó Livia

Tartalomjegyzék

1. A munka célja és előzményei	4
1.1. Elméleti megfontolások	4
1.2. Empirikus előzmények	8
1.3. A disszertáció célkitűzései.....	9
2. Adatok és módszerek	12
3. A dolgozat főbb megállapításai.....	15
3.1. Az elköltözés időzítéséről	15
3.2. Az elköltözés és az első párkapcsolat	16
3.3. Az elköltözés versengő kockázatainak időzítésében bekövetkezett változások (1. kutatási kérdés).....	17
3.4. A szülői iskolai végzettség hatása (2. kutatási kérdés)	17
3.5. A gyermekkori család összetételének szerepe (3. kutatási kérdés)	18
3.6. A szülői házban párkapcsolatot kezdők.....	19
4. A dolgozat eredményeinek hasznosítására vonatkozó észrevételek	20
5. Főbb hivatkozások	23
6. A szerzőnek a témában készült publikációi és előadásai.....	27
6.1. Magyar nyelvű publikációk	27
6.2. Idegen nyelvű publikációk.....	28

1. A munka célja és előzményei

1.1. Elméleti megfontolások

Az önálló háztartás kialakítása fontos életesemény a fiatal felnőttkor „demográfiailag sűrű” (Rindfuss 1991) időszakában. A kibocsátó családról való leválás és az önálló életvitel kialakítása fontos lépés a felnőtt szerepek átvételében (Modell et al. 1976; Hogan – Astone 1986; George 1993).

A fiatal többféle céllal és eltérő körülmények között hagyhatja el a szülői házat. A szülői házból való elköltözés és a párkapcsolati életút gyakran összekapcsolódik egymással, és az elköltözés egyben egy partnerrel – élet- vagy házastárssal – való összeköltözést is jelent. Ezen kívül az elköltözés háttérében állhat tanulás vagy munkavállalás, motiválhatja az önállóság, a függetlenség iránti vágy és a konfliktusokkal terhelt szülői kapcsolat is (Mulder et al. 2002).

A dolgozat a felnőtté válással és a szülői házból való elköltözéssel kapcsolatos elméleti megközelítések négy csoportjára tér ki: az életút kutatást, a makrostrukturális megközelítéseket, a második demográfiai átmenet elméletét, továbbá a társadalmi tőke és a szülői erőforrások átadásával kapcsolatos megfontolásokat.

A szülői házból való elköltözés időzítését magyarázni kívánó elméleti megközelítések leggyakoribb kiindulópontja az életút kutatás (White 1994). Az életút-paradigma szerint a demográfiai, társadalmi és kulturális tényezők együttesen hatnak a családi viszonyokra. A meg-

közelítés az életút-átmenetek során az egyének családon és háztartáson belüli helyzetében és szerepeiben bekövetkező változásokat állítja előtérbe. Ezek a változások nem csupán önmagukban érdekesek, hanem abból a szempontból is, hogy miként formálódnak az adott társadalmi, gazdasági és kulturális térben és történeti időben, hogyan hatnak rájuk más személyek, és hogyan hat másokra a változás. A korábbi életesemények, tapasztalatok hosszú távú hatást gyakorolhatnak a későbbi életútra. A család tagjainak életútja szoros kapcsolatban áll egymással, a változást átélő személy életére mások is hatással vannak és ő is hat rájuk (Elder et al. 2004; MacMillan – Copher 2005).

A makrostrukturális megközelítések az országok közötti különbségek és a történeti változások magyarázata során a gazdasági, jogi és demográfiai struktúrákhoz nyúlnak vissza (White 1994). Magyarországon és a kelet-közép-európai államokban a politikai rendszerváltások és a gazdaság mélyreható átalakulása következtében 1989-1990 után gyökeresen megváltozott az a gazdasági és társadalmi környezet, amely a felnőtté válás küszöbén álló fiatalokra várt (Macura et al. 2000). A gazdasági krízis, az anyagi és foglalkoztatási bizonytalanság számtalan demográfiai következménnyel járt: radikálisan lecsökkent a termékenység, kitolódott a szülővé válás életkora, megnőtt a házasságon kívüli születések aránya, csökkent a házassági kedv és népszerűvé váltak az élettársi kapcsolatok. A gazdasági válság, a munkanélküliség, a stabil foglalkoztatottság hiánya, a fiatalok és a szüleik anyagi bizonytalansága az önálló háztartás kialakításának

időzítésére is hatással vannak, késleltetik az anyagi függetlenség megteremtését és az önálló háztartás kialakítását (Beck – Beck-Gernsheim 2002).

A 1960-as évek közepétől jelentkező demográfiai változások elterjedt értelmezési kerete a második demográfiai átmenet koncepciója. Az elmélet szerint a családdal, a párkapcsolatokkal és a termékenységgel kapcsolatos viselkedés átalakulása mögött alapvetően értékrendbeli változások állnak. A helyi és a vallási közösségek által közvetített hagyományos értékrend meggyengült, és a helyét az önmegvalósítás, az önkiteljesítés értékei vették át. A hangsúly a családról az egyénre helyeződött. Felértékelődött a kapcsolatok minősége, megnöttek a partnerrel szembeni elvárások. Az értékváltozások következtében az egyének előnyben részesítik a kisebb elköteleződéssel járó együttélési formákat: a házassággal szemben az élettársi vagy a látogató kapcsolatot preferálják, és halasztják a gyermekvállalást (Lesthaeghe 1995, 2010; Lesthaeghe—Moore 2000; van de Kaa 1987).

A második demográfiai átmenet elmélete alapján a szülői házból való elköltözés egyre korábban következik be, mert a fiatalok az önállóság mielőbbi megteremtésére törekcszenek és függetlenedni szeretnének szülőktől. Így kikerülhetnek a szülői felügyelet alól, és szabadon dönthetnek, milyen életformát folytatnak. Ugyanakkor az elköltözés egy visszafordítható döntés, ezért viszonylag kis kockázatot vállal az, aki elhagyja a szülői házat. A párkapcsolati együttélés, a családalapítás halogatása következtében – az elmélet alapján – beékelődik az életútba egy olyan időszak, amikor a fiatal a szüleitől külön, egyedül

vagy barátokkal él. Az elköltözés és az első párkapcsolati együttélés időben elválík egymástól.

Az erőforrások generációk közötti átadására vonatkozó elméletek is segítenek megérteni az elköltözési magatartásban megfigyelhető különbségeket. A szülői erőforrásoknak több típusát különböztethetjük meg: a szülői vagyon, jövedelem a könnyen átadható materiális javak közé tartozik, a szocializáció révén átadható nem materiális javak közé pedig az értékek, preferenciák és a kulturális tőke sorolható. A materiális javak (például elvégzett háztartási munka) és a nem materiális erőforrások (például a szülőkkel való kapcsolat, otthoni légkör) másik csoportja nem átadható, azokból a fiatal csak a szülői házban élve részesülhet, ezért ezek általában késleltetik az elköltözést. A szülők – elérhető erőforrásaik függvényében – különböző mértékben tudják támogatni a gyermekeik önállósodását, az eltérő értékekkel és normákkal rendelkező szülők pedig a preferenciáiknak megfelelően támogathatják vagy ellenezhetik gyermekeik bizonyos döntéseit (De Jong Gierveld et al. 1991). A családon belül a nemzedékek közötti anyagi jellegű transferek döntően az idősebbektől áramlanak a fiatal felnőttek felé, és jelentős szerepet játszanak a tanulmányok idején a megélhetéshez, később a függetlenedéshez és a családalapításhoz kapcsolódó nagyobb költségek finanszírozásában (Medgyesi 2003).

A szülők által vállalt gyermekek száma befolyásolja, hogy a korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló szülői erőforrásból és a gyermeknevelésre fordítható időből milyen mértékben részesül egy-egy

gyermek. Ha több testvér él egy háztartásban, az rendszerint csökkenti az egy gyermekre jutó emberi és kulturális tőkébe fektetett beruházást (Becker 1981).

A korábbi kutatások egybehangzóan kimutatták, hogy azok a fiatalok, akik nem az édesanyjukkal és az édesapjukkal nőttek fel, korábban költöznek el otthonról, mint két vér szerinti szülő által felnevelt társaik. Különösen magas a korai elköltözés esélye, ha nevelőszülő is megjelent a családban (pl. Buck – Scott 1993; Goldscheider – Goldscheider 1998; Johnson – Benson 2012; Mencarini et al. 2012).

1.2. Empirikus előzmények

Az eddigi empirikus eredmények arra utalnak, hogy Magyarországon a rendszerváltás előtt a viszonylag korai elköltözés volt a jellemző, ami az 1970 után születettek körében egyre inkább kitolódott, heterogénebbé vált, és nőtt azok aránya, akik fiatal felnőtt koruk végéig nem hagyják el a szülői házat (Székely 2002; Bognár 2007; Murinkó 2009). A nők korábban és nagyobb arányban költöznek el, azonban a halasztás a körükben erőteljesebb, mint a férfiaknál.

A szülőktől való elköltözés az esetek döntő többségében az iskolai tanulmányok befejezése és az első munkavállalás után történik meg. Az első gyermek érkezésekor a fiatalok már rendszerint (és egyre növekvő mértékben) önálló háztartásban élnek.

Szoros, bár fokozatosan gyengül a kapcsolat az elköltözés és a párkapcsolat-formálódás között. Az első házasságkötés vagy az első

élettársi együttélés kezdete az az életesemény, amely a leggyakrabban egybeesik a szülői ház elhagyásával, de nem ritka, hogy az első párkapcsolat megelőzi az első elköltözést. Az elmúlt két évtizedben fokozatosan nőtt azok aránya, akik csak az elköltözést követően kezdtek párkapcsolatba, de továbbra sem elhanyagolható a szülői házból való elköltözést megelőző partnerkapcsolatok aránya (Murinkó 2009, 2010). Mivel ez a helyzet számos konfliktus forrása lehet, valószínűsíthető, hogy a fiatalok külső kényszerítő körülmények hatására választják ezt az életformát (Kamarás et al. 2005; Spéder 2005).

1.3. A disszertáció célkitűzései

A dolgozat célja, hogy jobban megismerjük, hogy a magyarországi fiatal felnőttek az elmúlt évtizedekben mikor és kivel hagyták el a szülői házat, és a kibocsátó család összetétele és erőforrásai mentén milyen különbségek figyelhetők meg az elköltözési magatartásukban. Kiemelt figyelmet fordítunk a vizsgált életesemény, a szülői házból való elköltözés részletes leírásának. Végigvonnul az elemzésen a nők és férfiak közötti különbségek, az időbeli változások, az elköltözés és a párkapcsolati események közötti viszony, valamint a szülői háttér szerepének vizsgálata.

A következő kutatási kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztuk meg.

1. kérdés:

Az elmúlt évtizedekben hogyan változott a szülői házból történő elköltözés időzítése Magyarországon, ha külön választjuk azokat, akik párkapcsolat keretében, és akik a partnerkapcsolati életúttól függetlenül hoztak létre önálló háztartást?

1. hipotézis:

A partnerrel elköltözők egyre később hagyják el a szülői házat. Az egyedül elköltözők aránya nő, az időzítésben nincsen változás.

2. kérdés:

A szülői erőforrások – a szülők iskolázottsága – hogyan befolyásolják a szülői ház partnerrel és partner nélkül történő elhagyásának időzítését? Más szavakkal, a forráserekek vagy a hátrányosabb helyzetűek maradnak tovább a szülői házban?

2. hipotézis:

A magasan iskolázott szülők késleltetik a partnerrel történő elköltözést, egy bizonyos életkor fölött pedig elősegítik, hogy a felnőtt gyermek önálló háztartást hozzon létre (akár partnerrel, akár anélkül).

3. kérdés:

Hogyan hat az egyedül és a partnerrel történő elköltözés időzítésére a kibocsátó család szerkezete? Miként időzítik a szülői ház elhagyását a kétszülős, az egyszülős családban, illetve a nevelőszülő mellett

felnövő fiatal nők és férfiak? Befolyásolja-e az időzítést az együtt felnövekvő testvérek száma?

3. hipotézisek:

- Az egyszülős család, a nevelőszülő megjelenése és a sok testvér növeli az elköltözés esélyét (kivéve, ha az egyedülálló szülő csak egy gyermeket nevelt).
- A nők inkább a nevelőszülős, a férfiak inkább az egyszülős családi háttér esetén hagyják el korábban a szülői házat.

2. Adatok és módszerek

Az elemzések során az *Életünk fordulópontjai* társadalmi-demográfiai panelvizsgálat harmadik hullámának adatait használjuk, amelyet a KSH Népeségtudományi Kutatóintézete végzett 2008 végén és 2009 elején. A kutatás szervesen kapcsolódik a nemzetközi Generations and Gender Survey-hez (Vikat et al. 2007), követi annak módszertani ajánlásait, tematikáját, és jelentős részben a kérdőívek is megfeleltethetők egymásnak. A vizsgálat számos életesemény időpontjáról retrospektív adatokat tartalmaz (havi bontásban), és a három hullám segítségével teljes gyermekvállalási, partnerkapcsolati, munkaerő-piaci és iskolatörténet állítható össze minden válaszadóról.

A szülői házból való első elköltözés időpontjára vonatkozó retrospektív kérdés így hangzott: „Ön mikor költözött el a ’szülői házból’?”. Külön kérdés vonatkozott arra, hogy a kérdezés idején a szüleikkel egy háztartásban élők korábban külön költöztek-e, és ha igen, mikor.

Az elemzéshez használt alapmintánkba minden válaszadó bekerült, aki részt vett az *Életünk fordulópontjai* követéses panelvizsgálat 2008–2009-es harmadik hullámban vagy a válaszadók fiatal felnőtt gyermekeire vonatkozó kiegészítő kutatásban. A leíró elemzések az 1930 és 1988 között születettek életútját ($n = 9607$), a regresszióelemzés az 1944 és 1988 között születettek 1979 utáni eseményeit veszi figyelembe ($n = 6141$).

A kockázati népeiséget azok alkotják, akik a 16. születésnapjukon együtt éltek egy vagy mindkét vér szerinti szülővel, még sosem költöztek el a szülői háztartásból, korábban nem éltek együtt partnerrel és nem kötöttek házasságot. A vizsgált személyek 16 és 35 éves kora közötti életeseményeket vesszük figyelembe. Cenzorálnak tekintünk egy megfigyelést, ha a válaszadó a 35. születésnapjáig, illetve az interjú időpontjáig nem alapított önálló háztartást.

Az elemzés három fő részből áll. Az első, leíró részben a szülői házból való elköltözés időzítését, a nemek és az egyes időszakok (periódusok) közötti különbségeket vizsgáljuk. Ezután az elköltözés és más fontos életesemények közötti kapcsolatot elemezzük, külön hangsúlyt fektetve az elköltözés és az első párkapcsolat közötti viszonyra. A későbbiekben megkülönböztetjük egymástól az elköltözés két versengő kockázatát, a párkapcsolat létrehozásával összefüggő (azzal egybeeső) és az attól független elköltözéseket. Az utolsó adatelemző fejezetben pedig külön vizsgáljuk azokat, akik a szülői házban élve kezdték az első élettársi együttélésüket vagy kötöttek házasságot.

A szülői házból való első elköltözés időzítésének vizsgálatát a túlélési függvény Kaplan-Meier becslése segítségével végezzük el. A módszer figyelembe veszi a cenzorált eseteket is. Kumulált gyakorisági görbék (*cumulative incidence curves*) segítségével határozzuk meg az egyes életkorokra partnerrel vagy partner nélkül elköltözöttek arányát és az elköltözés korszpecifikus kockázatait. A kumulált gyakorisági görbék az okspecifikus kockázatokon alapulnak, és az egyes versen-

gő kockázatok marginális valószínűségét becsülik meg (Kleinbaum – Klein 2012).

Ezután eseménytörténeti elemzést végzünk. A maximum likelihood becslést alkalmazó regresszióelemzés függő változói az esemény-specifikus kockázatok (Blossfeld—Rohwer 2002). Külön-külön elemezzük a két versengő kockázatra, a partnerrel vagy egyedül történő elköltözésre ható tényezőket. Külön elemezzük a nőket és a férfiakat is, feltételezve, hogy a két nem képviselői nem csak a partnerrel és az egyedül történő elköltözésük kockázatában tér el, hanem a viselkedésük mögött is más-más mechanizmusok húzódnak meg.

3. A dolgozat főbb megállapításai

3.1. Az elköltözés időzítéséről

A férfiak átlagosan 3 évvel később alapítanak önálló háztartást, mint a nők, és később is létesítik az első párkapcsolatukat. Az elmúlt három évtizedben a két nem elköltözési magatartása közeledett egymáshoz, mivel a szülői ház elhagyásának fokozatos kitolódásával a nők körében a viszonylag fiatal korban történő elköltözések aránya esett a leginkább vissza. A rendszerváltást követően az oktatási expanzió, a változó párkapcsolati viselkedés, a munkaerőpiacra való belépés és a lakáshoz jutás nehézségei miatt az elköltözés életkora kitolódott, a 35 éves korukban is még a szülőkkel élők aránya pedig megnőtt.

A legtöbben a húszas életéveik elején hagyják el egyedülállóként a szülői házat, valószínűleg leggyakrabban továbbtanulás vagy munkavállalás miatt, későbbi életkorokban ez igen ritka. Ezzel szemben a párkapcsolat-formálódással összefüggő elköltözések intenzitása a válaszadók húszas éveinek végén csökken csak le. A nőkre jellemző korábbi elköltözés elsősorban abból adódik, hogy nagyobb arányban és korábban költöznek össze a partnerükkel, mint a férfiak. A szülői házból egyedül elköltözők arányában és időzítésében nincs jelentős különbség a két nem között.

3.2. Az elköltözés és az első párkapcsolat

A nyugati világ fejlett országaihoz hasonlóan Magyarországon is jellemző, hogy a fiatal felnőttkor két fontos életeseménye, a szülői házból való elköltözés és az első párkapcsolat kialakítása szétválík. A társadalom egy növekvő csoportja számára az élettársi vagy házastársi együttélés létesítését megelőzi az önálló háztartás kialakítása, és életük egy hosszabb-rövidebb időszakában már a szülőktől külön, de együtt élő partner nélkül élnek. Azonban az anyagi és lakhatási kényeserek miatt egyrészt nem ez az általános, tovább nem szűnt meg az a gyakorlat sem, hogy a fiatal pár az egyik fél szüleinél kezdi a közös életét, és csak később hoz létre önálló háztartást. Mindebből az következik, hogy gyengül a kapcsolat az elköltözés és a párkapcsolati életút között, az elköltözés fokozatosan „partnertelenedik”, de azért továbbra is ez marad a szülői házból kivezető legfontosabb út.

Bár a nők fokozott felsőoktatási részvétele miatt nő a körükben a partner nélkül történő elköltözések aránya, de korábban kötnek házasságot, élettársi kapcsolatot, ezért továbbra is inkább a férfiakra jellemző az, hogy párkapcsolati életútjuktól függetlenül hagyják el a szülői házat.

A partnerrel elköltöző nők jóval korábban hagyják el a szülői házat, mint a férfiak és a partner nélkül elköltöző nők, a partner nélkül történő elköltözés időzítése viszont a két nem esetében nem különbözik egymástól.

3.3. Az elköltözés versengő kockázatainak időzítésében bekövetkezett változások (1. kutatási kérdés)

Az eredmények igazolták a feltételezésünket, hogy a partnerrel történő elköltözések egyre inkább kitolódnak az egyéni életútban. Az egyedül történő elköltözések aránya az összes elköltözésen belül nőtt, és a 25 éves kor fölött egyedül elköltözők aránya kismértékben emelkedett.

3.4. A szülői iskolai végzettség hatása (2. kutatási kérdés)

Az eredmények igazolták azt a hipotézisünket, hogy a magasan iskolázott szülők késleltetik a partnerrel történő elköltözést, egy bizonyos életkor fölött (általában a húszas évek második felétől) pedig elősegítik, hogy a felnőtt gyermek önálló háztartást hozzon létre. Ez a hatás közvetlenül és a gyermek saját iskolázottságán és egyéb életeseményeinek időzítésén keresztül közvetett módon is érvényesül.

Úgy tűnik, az érettségizett vagy diplomás szülők a materiális és immateriális erőforrásaikat arra használják, hogy a korai, rizikós függetlenedési kísérletek kockázatát csökkentsék, elősegítsék 18-20 éves korban a tanulással és munkavállalással összefüggő mobilitást, a húszas évek második felében pedig támogatják a fiatalok önállósodását.

3.5. A gyermekkori család összetételének szerepe (3. kutatási kérdés)

Az előzetes feltevéseknek megfelelően sikerült kimutatni a gyermekkorban megtapasztalt nem hagyományos családi együttélések hatását (egyszülős család, nevelőszülő jelenléte), azonban az a vártnál kisebb mértékű.

A magasabb testvérszám általában sietteti az elköltözést, főként a nők körében, ellenben az egyedüli gyermekek tovább maradnak a szülői házban. Minél több a testvér, valószínűleg annál kisebb a lehetőség rá, hogy a fiatal önálló életvitelt alakítson ki a szülői házban. Több testvér esetén az egy-egy gyermekre szánt idő, figyelem és szülői erőforrás is kisebb, így a fiatal minél korábban megpróbálhatja a kibocsátó családon kívül boldogulni. Erre legkönnyebben egy partnerrel együtt van lehetősége.

A nevelőszülő inkább a nők, az egyszülős család inkább a férfiak esetében hat. Sietteti a nők elköltözését, ha nevelőszülő is él a családban. Az egyszülős családokban leggyakrabban az édesanya neveli a gyermekeket, a nevelőszülő pedig nevelőapát jelent. Ez eltérően hat a fiú- és a lánygyermekekre. A nők általában érzékenyebben reagálnak a családban bekövetkező változásokra, a feszültségre és a konfliktusokra, a szülői házban szorosabb felügyelet alatt élnek és több házimunka hárul rájuk, mint fiútestvéreikre.

A testvér nélkül, egyszülős családban (leggyakrabban az édesanyával) élő felnőtt férfiak esetében a családi háttér késlelteti a partnerrel

való elköltözést, viszont hamarabb elköltözik az férfi, akit egy szülő nevelt és vannak testvérei. Az, hogy a testvérrel nem rendelkező fiúgyermek viszonylag sokáig az édesanyjával marad, mindkét fél számára előnyös lehet. Az anya számára támaszt, segítséget és társaságot jelenthet a gyermeke, miközben elvégzi a házimunkát és gondoskodik a fiáról. Részletesebb elemzést igényel annak tisztázása, hogy egyedülálló fiúkról van-e szó, vagy pedig a partnerükkel együtt élnek az édesanya háztartásában.

3.6. A szülői házban párkapcsolatot kezdők

A 16-35 éves kor között a nők 33%-a, a férfiak 29%-a a szülői ház elhagyása előtt megkezdte az első élettársi kapcsolatát vagy megkötötte az első házasságát. Ez az arány egyre csökken. A szülői házban párkapcsolatot kezdők körében az elköltözés a kapcsolat első éveiben a legvalószínűbb. Az előnyösebb társadalmi helyzet nem csökkenti lényegesen az esélyét, hogy valaki még a szülőkkel élve kezdjen párkapcsolatot, azt viszont elősegíti, hogy a pár minél előbb elköltözzön.

4. A dolgozat eredményeinek hasznosítására vonatkozó észrevételek

A dolgozat további hasznosítási lehetőségeit egyrészt a vizsgálat által kijelölt további kutatási irányok jelentik, másrészt a társadalompolitika számára is rámutatnak néhány problémás területre.

A további **tudományos kutatások** számára a dolgozat több kérdést is nyitva hagyott, amelyekre a nagymintás kvantitatív adatok nem adhatnak választ. A szülői házból való elköltözés mélyebb megismerését szolgálhatja egy kvalitatív elemzés, például fiatal felnőttekkel és a szüleikkel készített mélyinterjúk. Vizsgálható, hogy mit jelent a szülői ház elhagyása a fiatalok és szüleik számára, milyen szempontokat mérlegelnek a döntés előtt, sikerül-e megvalósítaniuk az elköltözés időpontjára vagy körülményeire vonatkozó előzetes elképzeléseiket, hogyan alakulnak a családi kapcsolatok a felnőtt gyermekek önállóvá válása után, kik és miért nem alapítanak önálló háztartást, milyen körülmények között él együtt a fiatal a partnerével a szülői házban stb.

Az *Életünk fordulópontjai* adatok panel jellege is kínál további elemzési lehetőségeket. Például vizsgálható, hogy az egyes hullámok között kik hagyták el a szülői házat, megvalósultak-e a korábbi elköltözési intenciók. A magyarázó változók köre ebben az esetben szélesebb lehet, mint egy retrospektív elemzésnél. Például részletesen mérhető a szülők és felnőtt gyermekeik jövedelmi, anyagi és lakás-

helyzete, egészségi állapota. Olyan átmeneti élethelyzeteket is meg tudunk különböztetni, amikor a fiatal ideiglenesen távol van a szülői háztól. Ezeket az elemzési lehetőségeket a jelen dolgozatban nem tudtuk kiaknázni. Ennek egyik oka a terjedelmi korlát. Másrészt az elköltözés időpontjára vonatkozó retrospektív kérdés és egy, a kutató által a panel adatok alapján létrehozott munkadefiníció nem feltétlenül összehasonlítható.

A **társadalompolitikai** érdeklődésű olvasó számára a dolgozat legfontosabb üzenete, hogy a gyermekkori családi életkörülmények hatása hosszú távon érvényesül, a fiatal felnőttkori életút alakulását is befolyásolja. A szülői ház korai elhagyása hozzájárulhat, hogy bizonyos hátrányos helyzetek – például ha a szülők képzettsége alacsony – a következő generációban újratermelődnek.

A „klasszikus”, két szülőt és két gyermeket tartalmazó modelltől eltérő családban – egy szülővel, nevelőszülővel, több testvérrel – felnövő gyermekek kevesebb szülői odafigyelésben részesülnek, több a családon belüli konfliktus, a gyermek a meglévő szülői erőforrásokhoz sem tud megfelelő módon hozzáférni. A család felbomlása, a szülők alacsony iskolázottsága esetén a fiatal nagyobb eséllyel hagyja el korán a szülői házat, mint szerencsésebb társaik.

A korán elköltözők esetében a lakhatásuk támogatásával és családsegítői szolgáltatásokkal lehetne csökkenteni annak a kockázatát, hogy a szülői erőforrásokhoz való rosszabb hozzáférés vagy a családi konfliktusok miatt kimaradnak az iskolából, nem szereznek képzettséget és tartós munkát.

Az érem másik oldalán azok találhatók, akik még a harmincas éveikben is a szülői háztartásban élnek vagy akik az élettársukkal, házastársukkal az egyik fél szüleinél kezdik meg a közös életüket. Ha ez egy kényszer szülte megoldás, amely tartóssá válik, szükség lehet a fiatal – akár párkapcsolatban él, akár egyedülálló – saját lakáshoz jutásának, lakásbérlésének támogatására.

5. Főbb hivatkozások

- Beck, Ulrich – Elisabeth Beck-Gernsheim [2002]: *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. Sage, Thousand Oaks.
- Becker, Gary S. (1981): *A Treatise on the Family*. Harvard University Press, Cambridge.
- Blossfeld, Hans-Peter—Götz Rohwer [2002]: *Techniques of Event History Modelling: New Approaches to Causal Analysis* (Second Edition). Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ.
- Bognár Virág [2007]: Első elszakadás a szülői háztól: a felnőtté válás kezdete? In: Somlai Péter (szerk.): *Új Ifjúság: Szociológiai tanulmányok a posztadolescencekről*. Napvilág, Budapest, 45-80.
- Buck, Nicholas—Jacqueline Scott [1993]: She's Leaving Home, But Why? An Analysis of Young People Leaving the Parental Home. *Journal of Marriage and the Family* 55, 863-874.
- De Jong Gierveld, Jenny—Aart C. Liefbroer—Erik Beekink [1991]: The Effect of Parental Resources on Patterns of Leaving Home among Young Adults in the Netherlands. *European Sociological Review* 7, 55-71.
- Elder, Glen H.—Monica Kirkpatrick Johnson—Robert Crosnoe [2004]: The Emergence and Development of Life Course Theory. In: Jeylan T. Mortimer—Michael J. Shanahan (szerk.): *Handbook of the Life Course*. Springer, New York, 3 -19.
- George, Linda K. [1993]: Sociological Perspectives in Life Transitions. *Annual Review of Sociology* 19, 353-373.
- Goldscheider, Frances Koberin—Calvin Goldscheider [1998]: The effects of childhood family structure on leaving and returning home. *Journal of Marriage and the Family* 60(3), 745-756.
- Hogan, Dennis P.—Nan Marie Astone [1986]: The Transition to Adulthood. *American Review of Sociology* 12, 109–130.

- Johnson, Monica Kirkpatrick—Janel Benson [2012]: The Implications of Family Context for the Transition to Adulthood. In: Booth Alan Booth—Susan L. Brown—Nancy S. Landale—Wendy D. Manning—Susan M. McHale (szerk.): *Early Adulthood in a Family Context*. Springer, New York, 87–103.
- Kamarás Ferenc—Kapitány Balázs—Vaskovics László [2005]: *Fiatalkorú házaspárok életútja Németországban és Magyarországon: Két házassági longitudinális vizsgálat összehasonlító elemzése*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási jelentések 81. KSH NKI, Budapest.
- Kleinbaum, David G.—Mitchel Klein [2012]: *Survival Analysis: A Self-Learning Text*. Third Edition. Springer, New York.
- Lesthaeghe, Ron [1995]: The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation. In: Karen Oppenheim Mason—An-Magritt Jensen (szerk.): *Gender and Family Change in Industrialized Countries*. Clarendon, Oxford, 17-62.
- Lesthaeghe, Ron [2010]: The Unfolding Story of the Second Demographic Transition. *Population and Development Review* 36(2), 211-251.
- Lesthaeghe, Ron—Guy Moore [2000]: Recent Trends in Fertility and Household Formation in the Industrialized World. *Review of Population and Social Policy* 9, 121-170.
- MacMillan, Ross—Ronda Copher [2005]: Families in the Life Course: Interdependency of Roles, Role Configurations, and Pathways. *Journal of Marriage and the Family* 67, 858–879.
- Macura, Milos—A. Kadri—Yumiko Mochizuki-Sternberg—Jose Lara Garcia [2000]: Fertility Decline in the Transition Economies, 1982-1997: Political, Economic and Social Factors. *Economic Survey of Europe* no. 1. UNECE, New York / Genf, 181-194.
- Medgyesi Márton [2003]: Családon belüli jövedelem és vagyonáramlás: kutatási eredmények magyar adatokon. In: Gál Róbert Iván (szerk.): *Apák és fiúk és unokák: jövedelemáramlás együtt élő korosztályok között*. Osiris, Budapest, 173–197.

- Mencarini, Letizia—Elena Meroni—Chiara Pronzato [2012]: Leaving Mum Alone? The Effect of Parental Separation on Children's Decision to Leave Home. *European Journal of Population* 28, 337–357.
- Modell, John—Frank F. Furstenberg, Jr.—Theodore Herschberg [1976]: Social Change and Transitions to Adulthood in Historical Perspective. *Journal of Family History* 1(1), 7–32.
- Mulder, Clara H.—William A. V. Clark—Michael Wagner [2002]: A Comparative Analysis of Leaving Home in the United States, the Netherlands and West Germany. *Demographic Research* 7, 565–592.
- Murinkó Livia [2009]: Első elköltözés a szülői házból. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok: Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. KSH NKI Kutatási Jelentések 86. KSH NKI, Budapest, 107–131.
- Murinkó Livia [2010]: Az első párkapcsolat szerepe a szülői házból való elköltözésben. In: Jancsák Csaba—Nagy Gábor Dániel—Pászka Imre (szerk.): *Állandó párbeszédben: A szegedi műhely tisztelgése Utasi Ágnesnek*. Belvedere Meridionale – DART-KE, Szeged, 145–165.
- Rindfuss, Ronald R. [1991]: The Young Adult Years: Diversity, Structural Change and Fertility. *Demography* 28(4), 493–512.
- Spéder Zsolt [2005]: Az európai családformák változatossága: Párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón. *Századvég* 37, 3–47.
- Székely Gáborné [2002]: A fiatalok lakásviszonyai. In: Szabó Andrea—Bauer Béla—Laki László (szerk.): *Ifjúság 2000: Tanulmányok I*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest, 116–130.
- Van de Kaa, Dirk J. [1987]: Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin* 42(1), 1–59.
- Vikat, Andres—Spéder Zsolt—Gijs Beets—Francesco C. Billari—Christoph Bühler—Aline Désesquelles—Tineke Fokkema—Jan M. Hoem—Alphonse MacDonald—Gerda Neyer—Ariane

Pailhé—Antonella Pinelli—Anne Solaz [2007]: Generations and Gender Survey (GGS): Towards a better understanding of relationships and processes in the life course. *Demographic Research* 17(14), 389-440.

White, Lynn [1994]: Coresidence and Leaving Home: Young Adults and Their Parents. *Annual Review of Sociology* 20, 81-102.

6. A szerzőnek a témában készült publikációi és előadásai

6.1. Magyar nyelvű publikációk

Tudományos könyvfejezetek

Murinkó Livia – Földházi Erzsébet [2012]: Háztartás- és családszerkezet. In: Öri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2012. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 113-123. (ISSN: 2061-3741)

Murinkó Livia [2010]: Az első párkapcsolat szerepe a szülői házból való elköltözésben. In: Jancsák Csaba—Nagy Gábor Dániel—Pászka Imre (szerk.): *Állandó párbeszédben. A szegedi műhely tisztelgése Utasi Ágnesnek*. Belvedere Meridionale – DARTKE, Szeged, 145-165. (ISBN: 9789639573727)

Murinkó Livia [2009]: Elköltözés a szülői házból. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. KSH-NKI Kutatási jelentések 86, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 107-131.(ISBN: 978-963-9597-16-7)

Tanulmányok referált szakmai folyóiratban

Murinkó Livia [2012]: A gyermekkori család összetételének szerepe a szülői ház partnerrel vagy partner nélkül történő elhagyásában Magyarországon. *Demográfia* 2-3, 196-229.

Murinkó Livia [2010]: Mitől lesz valaki felnőtt? A családi szerepek és az önállóvá válás szerepe a felnőtté válás megítélésében Magyarországon. *Demográfia* 1, 7-37.

Konferencia-előadások

Spéder Zsolt – Murinkó Livia [2012]: Gyermekdemográfia: párkapcsolati választások és gyermeki élet pályák. *Hazai népesedési problémák és európai perspektívák*, Budapest (MTA Demográfia Osz-

tályközi Állandó Bizottság, MST Demográfiai Szakosztály, KSH, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet)

Murinkó Livia [2012]: A családi háttér hatása a szülői ház egyedül és partnerrel történő elhagyására. *Családok dinamikája és gazdasági bizonytalanság / Család és nemi szerepek*, Budapest (MSZT Család-szociológiai Szakosztálya)

Murinkó Livia [2010]: A párkapcsolat-formálódás hatása a szülői házból való első elköltözésre Magyarországon. *Konfliktus és társadalmi innováció. A Magyar Szociológiai Társaság Éves Konferenciája*, Budapest

Szalma Ivett – Murinkó Livia [2010]: Események bekövetkezése az idő függvényében. Túlélési függvények Kaplan-Meier becslése az SPSS-ben. *SPSS Nyári Iskola*, Veszprém

Egyéb

Murinkó Livia [2009]: Első elköltözés a szülői házból Erdélyben és Magyarországon. *KorFa* 3, 1-3.

6.2. Idegen nyelvű publikációk

Tudományos könyvfejezetek

Murinkó Livia – Földházi Erzsébet [2012]: Household and family structure. In: Óri Péter – Spéder Zsolt (eds.): *Demographic Portrait of Hungary 2012. Report on the Conditions of the Hungarian Population*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 113-122.

Konferencia-előadások

Murinkó Livia [2012]: First home-leaving in Europe. With partner or alone? *Progresszió – Regresszió / Progression – Regression. A Magyar Szociológiai Társaság Éves Konferenciája*, Budapest

Murinkó Livia [2012]: Partnership formation and first home-leaving in Europe. A multilevel competing risk analysis. *European Popula-*

tion Conference, Stockholm, Svédország (European Association of Population Studies)

Murinkó Lívía [2011]: The relationship between partnership formation and first homeleaving in France, Germany, Norway, Romania and Hungary. *1st GGP User Conference*, Budapest (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet)

Murinkó Lívía – Spéder Zsolt [2011]: Significant markers in the cultural segmentation of the life course. *Symposium on her and his adulthood: Contemporary European patterns*, Oslo, Norvégia (European Science Foundation)

Murinkó Lívía – Spéder Zsolt [2011]: Significant Markers in the Cultural Segmentation of the Life Course. *HumVIB Final Conference*, Berlin, Németország (European Science Foundation)

Murinkó Lívía [2010]: The Effect of Partnership Formation on First Home-Leaving in Europe. *Comparing European Countries: Multi-Level, Cross-Time*. Workshop of the HumVIB project „Gender Inequality in Comparative Perspective” (Equality), Hamburg, Németország (European Science Foundation)

Spéder Zsolt – Murinkó Lívía [2009]: The Importance of Demographic Markers in the Transition to Adulthood in Europe. *European Sociological Association 9th Conference*, Lisszabon, Portugália

Murinkó Lívía – Veres Valér [2009]: Leaving the Parental Home in Hungary and Western Romania before and after the Transformation. *European Sociological Association 9th Conference*, Lisszabon, Portugália

Egyéb

Murinkó Lívía – Spéder Zsolt [2009]: The Importance of Demographic Markers in the Transition to Adulthood in Europe. *European Sociological Association 9th Conference*, Lisbon, 2-5 September 2009, Full Papers CD ROM, paper 777.